

Thà Chịu Tiếng Lâm Đường

Truyện ngắn của Nguyễn Ngọc Hoa

Tôi viết thư hàng tuần cho thằng Công; vợ chồng bạn tôi và hai cô con gái nhỏ sống ở Dallas thuộc tiểu bang Texas. Mỗi tối Chủ Nhật nó gọi điện thoại cho tôi cà kê dê ngỗng đủ thứ chuyện, từ chuyện cũ ở Việt nam đến việc đi học, đi làm, và sống trên đất Mỹ. Chúng tôi liên lạc thường xuyên và thân thiết đến nỗi thỉnh thoảng Quỳnh Châu gí tay vào trán tôi nói đùa,

“Đàn ông con trai gì mà viết thư cho nhau cứ như là đôi tình nhân . . . đực rựa. May mà em biết rành chồng và anh Công, nếu không con mụ sư tử Hà Đông này sẽ nổi ghen lên cho *ông dông* méo mặt luôn.”

Mười bốn năm trước, tôi và thằng Công ngồi cạnh nhau ở dãy bàn đầu lớp đệ tam (lớp 10) B3 trường Quốc Học Huế. Hai thằng đều học giỏi, nhất là giỏi toán, và giờ ra chơi nắm tay nhau đi dưới hàng cây cao trong sân trường luận anh hùng: Mấy thằng có tiếng học giỏi khác, cao tay lắm là cao thủ hạng ba. Không có hạng nhất hay hạng nhì vì, mặc dù hai đứa chúng tôi ngấm ngầm thi đua học *gạo*, không thể nói *mèo nào cắn mìn nào!* Buổi chiều sau giờ học, tôi theo nó lên chùa học đạo với thầy; nó say mê học hỏi Phật pháp, tôi ưa chất vấn thầy làm sao đạo Phật áp dụng vào đời.

Mùa hè năm 1963, gia đình tôi dọn vào Ban Mê Thuật ở với cha. Tôi và thằng Công viết thư cho nhau hàng tuần. Mở đầu thư bằng tiếng gọi triu mến, “*Công thương,*” tôi tường thuật sinh hoạt thường ngày ở thành phố Buôn Muôn Thuở Bụi Mù Trời và trong lớp nam nữ học chung, điều mà Huế không có. Nó kể lại những lần về làng đưa *con bõ* ra đụn cát ngồi bên nhau trò chuyện và lên chùa xin thầy cho thể phát quy y nhưng thầy không cho, biểu phải sống ngoài đời phục vụ thế gian. Tuy nhiên, phần chính của bức thư dày cộm là đề toán đưa ra để đố bạn và bài giải cho các bài toán đố trước, chẳng khác gì các nhà toán học Âu châu đầu thế kỷ thứ 18 trao đổi thư từ thách thức nhau giải toán.

Sau khi đậu Tú tài II, chúng tôi thi vào trường Cao đẳng Điện học vì theo lời thằng Công, “*trong các ngành học, kỹ sư điện là ngành dùng toán cao nhất,*” và hai thằng đều trúng tuyển. Ngay trong buổi học đầu tiên là giờ Giải tích, môn toán chính với thầy Thế, thằng Công đứng lên tranh luận với thầy về ý niệm căn bản trong chương đầu tiên của tập *cu* thầy cho, và tôi làm *tài hay* đứng ra bênh vực nó khiến thầy nổi giận. Suốt mấy năm học với thầy, tôi học ngày học đêm học *chết bỏ* vì giờ Hỏi bài sát hạch hàng tuần nào cũng bị thầy chiếu cố tận tình với những bài toán khó nhất, trong lúc thằng Công tiếp tục lý luận tay đôi với thầy và được thầy nể nang. Thầy đã biên soạn và ấn hành cuốn *Giải tích Đệ nhị Niên*, cuốn sách Việt ngữ đầu tiên và duy nhất về toán áp dụng cao cấp và là niềm hãnh diện sâu xa của tác giả. Cuối năm học thứ hai, thầy gặp riêng nó,

“Tôi định tái bản cuốn *Giải tích* nếu hè này anh giúp tôi hiệu đính; chúng mình sẽ đứng tên chung.”

“Cám ơn thầy mời con cộng tác, nhưng con mắc diễn dịch kinh Pháp Hoa nên không thể nhận lời,” thằng Công trả lời không do dự.

Trong lúc thằng Công nghiên cứu đạo Phật, tôi và một thằng bạn thân khác là thằng Song nghiên ngẫm các tác phẩm triết lý và say sưa đọc tiểu thuyết hiện sinh. Trong những buổi tối nhâm nhi cà-phê bít tất tiệm Tàu gần nhà trọ tôi, ba ông cụ non gân cổ cãi nhau về chân lý cuộc đời như ba nhà triết gia thực sự.

Thằng Công dạy kèm ăn ở luôn trong nhà Bách Hoa, con đầu lòng của một gia đình giàu có và có thế lực. Mẹ nàng đã phỏng vấn nhiều sinh viên mới kén được thằng Công; nó được cơm bưng nước rót, cho ở riêng trong căn phòng khang trang, và được đối xử như con rể tương lai. Thằng Song nói nó tự nguyện đút đầu vào vòng dây thòng lọng nhưng của bà mẹ và *tham phú phụ bần* bỏ rơi *con bõ* cũ ngoài Huế. Bách Hoa có thể yêu nó, nhưng nàng lãng mạn mộng mơ, hay ghen tuông vô cớ, và thích ra oai chỉ huy sai khiến nó. Mỗi lần nghe nó phàn nàn, thằng Song chỉ cái cột nhà lớn giữa tiệm cười khà khà,

“Tối ngày mày ăn xong rờ l... con Bách Hoa, rồi con c... mày to bằng cái cột nhà, làm sao mày mặc quần?”

Sau khi thằng Công tốt nghiệp, đám cưới linh đình cử hành trước khi nó lên đường đi du học, học cao học điện toán ở trường Đại học Missouri-Rolla ở Rolla thuộc tiểu bang Missouri. Vài tháng sau, bà mẹ vợ gửi Bách Hoa sang sống với nó, và cô con gái đầu lòng sinh ra trước khi nó tốt nghiệp cao học. Sau đó, vợ chồng nó dọn về Dallas. Nó làm việc cho nha Nghiên cứu và Phát triển của công ty Texas Instruments, một hãng điện tử lớn vào bậc nhất thế giới, nhưng phần lớn thì giờ xách cặp đi học tiến sĩ ở Southern Methodist University là một đại học tư, nổi tiếng của Texas, và học phí rất cao.

* * *

Quyền Châu thường nhắc chuyện năm ngoái (1975): Hai tuần sau khi chúng tôi từ đảo Guam đến trại tỵ nạn Trại Pendleton, tôi nhận được bức thư dài của thằng Công kèm theo tờ giấy bạc một trăm đô la. Cầm trên tay món tiền đầu tiên có được trên đất Mỹ, tôi cảm động khôn xiết vì không những *một miếng khi đói bằng một gói khi no*, mà một trăm đô la là món tiền lớn đối với một sinh viên mới ra trường, vừa đi học vừa đi làm nuôi vợ con như bạn tôi. Phương chi nó còn phải lo cho gia đình người anh lớn và gia đình bà mẹ vợ đang ở trong trại tỵ nạn Đồn Chaffee chờ ngày ra Dallas định cư.

Trong các cuộc điện đàm, không phải lúc nào tôi cũng đồng ý với thằng Công. Thí dụ, lần nó kể kế hoạch xây chùa ở Dallas,

“*Tau* vay tiền nhà băng để mua nhà làm chùa. Sau này, Phật tử sẽ đóng góp để sửa sang thành nơi thờ phụng.”

“Sao mày phải đứng mũi chịu sào để vay tiền?”

“Phật tử ai cũng đã mua nhà và có *mortgage* phải trả góp hàng tháng. *Tau* chưa có nhà nên lãnh chuyện *nó*,” nó thản nhiên trả lời; “*mortgage*” là văn tự vay tiền để mua nhà, bao giờ trả góp hết nợ thì nhà mới về tay mình.

“Sao lạ vậy kia? Chưa có nhà thì lo mua nhà cho mình trước, lẽ nào nai lưng vác ngà voi, lãnh nợ cho thiên hạ?”

“Nếu ai cũng ích kỷ như *mi* thì khi *mô* mới có chùa để thờ Phật?”

Cuối tháng Mười, trước khi cúp điện thoại, thằng Công vờ như chợt nhớ ra,

“*Tau* mới thuê nhà khác. Từ *ni*, *mi* gửi thư cho *tau* về địa chỉ mới *nghe*.”

“Sao không mua nhà *quách*, làm *dân ABC* đi ở thuê hoài, khi nào mới có nhà mình?”

“*Tau* ra ở riêng một mình, Bách Hoa đã dọn đi Los Angeles bên California rồi,” giọng nó buồn tênh.

“Sao đến nỗi phải tới nước đó?” ước gì tôi biết nói điều gì để an ủi bạn, “Năm tới có ngày nghỉ phép, tao sẽ xuống thăm mày.”

Cuối tháng Năm năm sau, tôi lái xe đưa Quỳnh Châu và Mạc đi Texas nghỉ hè và ở lại nhà thằng Công. Hai cô con gái của nó, cô lớn bảy tuổi và cô nhỏ năm tuổi, đang ở thăm viếng (visitation) nó một tháng. Cứ cách một ngày, nó đưa hai cô bé sang thăm bà ngoại nhà gần đó, và hàng đêm gọi điện thoại viễn liên cho Bách Hoa để nàng nói chuyện với con. Nghe thằng Công “anh anh em em” ngọt xớt, khó ai có thể nghĩ rằng hai người đã xa nhau. Một buổi sáng, tôi nghe thằng Công và cô con gái nhỏ nói chuyện; đêm qua cô bé bị bệnh và sáng dậy rất cuống hòng,

“Ba ơi, con đau quá.”

“Con đau ở đâu?” thằng Công âu yếm hỏi.

“Con đau nơi cổ, đau lắm ba ơi,” cô bé tiếp tục khóc.

“Nghe ba nói đây. Cổ con đau, chứ không không phải con đau. Con mà nhớ điều *nó* thì con không còn đau nữa.”

Thằng Công đem triết lý *vô ngã* (không kể mình) của nhà Phật để thuyết phục cô bé năm tuổi cô không hề đau! Đọc tạp chí kỹ thuật về điện toán, tôi biết bạn tôi đang hoàn thiện một loại máy điện toán đặt tên là *Dataflow* (“Dòng dữ kiện”) và giới chuyên gia gọi là “*Công’s Computer*” (Máy Điện toán Công). Trên nguyên tắc, ta có thể ghép hàng ngàn hay hàng triệu *central processing unit* (CPU, là bộ phận hành xử trung ương để làm tính, trao đổi dữ kiện, và điều khiển các bộ phận khác của máy điện toán) với nhau để tạo thành một máy siêu điện toán. Nhưng chiếc máy siêu điện toán ấy sẽ không khác gì máy thường chỉ gồm một CPU nếu không có phát minh của thằng Công. Thí dụ, khi thực hiện phép tính đơn giản

$$X = A + B + C,$$

CPU trước hết phải cộng A và B, lấy kết quả tìm thấy cộng với C, và rồi đem kết quả cuối cùng gán cho X. CPU mỗi lúc chỉ có thể làm một việc; ba công việc nhỏ ấy phải làm tuần tự, việc trước xong mới đến việc sau. *Dataflow* là phương pháp tạo ra một chương trình điện toán để phân chia mỗi phép tính thành một số công việc nhỏ mà nhiều CPU khác nhau của máy siêu điện toán có thể thực hiện cùng một lúc.

Mùa hè 1978 kế tiếp, tôi lại xuống thăm thằng Công. Một tối tôi vừa nói chuyện vừa giúp nó duyệt lãm bài thuyết trình về *Dataflow* hôm sau nó trình bày với hội đồng quản trị Texas Instruments. Trong một công ty tư, hội đồng quản trị là ủy ban tối cao có quyền bổ nhiệm tổng giám đốc và có nhiệm vụ hoạch định đường lối điều hành và chính sách dài hạn của công ty. Tối hôm sau, không nghe nó đề cập tới cuộc họp ban ngày, tôi dọ hỏi,

“Hôm nay thuyết trình ra sao? Sao mày là kỹ sư nghiên cứu mà lại được vinh dự mời ra hội đồng quản trị?”

“Tạm tạm được,” nó uể oải trả lời, “*Bạn hẳn* trả tiền cho *tau* đi học PhD (tiến sĩ) cốt để dùng luận án *Dataflow* của *tau*. Chừ *bạn hẳn* cần biết chắc chắn dự án có khả thi hay không trước khi chấp thuận ngân sách để chế tạo và tung ra thị trường.”

“Rồi mà nói sao?”

“Dĩ nhiên là thực hiện được, nhưng *tau* đang bận chuyện riêng nên không có thì giờ phát triển hay đóng góp thêm. *Bạn hẳn* làm *chi* thì làm, *tau* không hứa hẹn *chi* hết.”

“Sao mà bỏ qua cơ hội bằng vàng như vậy?” tôi trợn mắt nhìn nó.

“*Tau* đang viết sách chứng tỏ Phật giáo không những là tôn giáo dân chủ hoàn hảo mà còn là triết lý vô cùng khoa học. Thì giờ *mô* mà lo chuyện bao đồng?”

Tôi lặng người nhưng cố vớt vát,

“Hay mà để ra vài ba ngày viết các chi tiết kỹ thuật về *Dataflow* ra cho tao?”

“Để làm *chi*?”

“Tao đi thuê luật sư lấy bằng sáng chế. Cầm bằng sáng chế trong tay là mình giàu to, *thằng* IBM không mua thì *thằng* Hewlett-Packard hay *thằng* khác cũng giành mua. Nó không chế để bán thì cũng mua cất giữ cho *thằng* khác khỏi chế. Sau đó, mày khỏi cần đi làm, tao có đủ tiền cho mày tu học.”

“Đừng xúi *tau* vướng vào Tam Chương – Tham Sân Si, ba điều trở ngại cho việc cõi bỏ oan nghiệt.”

“Chính mày mới là Sân Si – giận và ngu tối. Riêng về Tham thì đây không phải là tham lam lấy của người, *kéo nhà người khác về làm chuồng heo* như người Việt, mà ‘tối đa hóa lợi nhuận’ theo thuyết kinh tế của Adam Smith,” tôi nói lớn tiếng.

Adam Smith (1723 – 1790) là nhà kinh tế và triết gia người Tô Cách Lan được xem là cha đẻ của kinh tế học và chủ nghĩa tư bản. *Thằng* Công cười mỉa.

“Kinh tế tư bản khiến người giàu càng giàu hơn, kẻ nghèo càng nghèo thêm?”

“Mày làm rồi! Khi mọi người được hưởng lợi nhuận do công sức mình làm ra, cái Tham ấy là động lực khiến họ làm việc hăng say, cố gắng phát minh sản phẩm tân kỳ và hữu ích, và không ngừng cải tiến phương cách làm việc để có hiệu quả hơn và sản phẩm tốt và rẻ hơn. Nhờ đó, người nghèo cũng được hưởng lợi ích và mức sống họ cao hơn.”

Trở về đề nghị của mình, tôi cố gắng một lần cuối,

“Bỏ qua chuyện lợi danh, hoàn tất công trình nghiên cứu là đóng góp kiến thức mới cho nhân loại và giúp cải thiện đời sống của mọi người, giàu cũng như nghèo.”

“*Tau* không màng thế sự; *mi* là Phật tử làm đường, đừng ép *tau* tơ vương vào cõi trần tục,” *thằng* Công nói chắc như đinh đóng cột.

Tôi cảm phục *thằng* Công ở chỗ nó hết lòng tôn sùng đạo Phật, say mê Phật pháp, và không màng lợi danh. Nhưng tôi thà chịu tiếng Phật tử làm đường còn hơn lẩn tránh trách nhiệm đóng góp cho đời, cho Chúng sinh của nhà khoa học.

Nguyễn Ngọc Hoa

Ngày 28 tháng Bảy, 2021